

A tragédia kamatozik valahol...

Szentmártoni János legújabb – Itt a papíron című – verseskötetéről

„Egyetlen és legfontosabb perspektíva számomra az üres papír, mely számadásra késztet.”

Így nyilatkozik az ifjú, harmadik kötetével jelentkező Gérecz Attila-díjas költő egyik interjújában.

Én előveszek egy üres papírt. Nézem. Mi fordulhat elő papírlapon...? Rajz, ákombákomp-firka, betű, a szó, a mondat összesatírozhatóan, radirozhatóan. Aztán elfújható hajsza, és cigarettahamu vagy kávéscsésze lenyomata, zsírpecsét mozdíthatatlanul, s ha levélpapíron esett meg az utóbbiaktól nyíl irányíthatja szemünket az apró betűs kérelemhez: „ne haragudj..”. A papír tehát megtelhet így-úgy. Levél formájában szerelemmel, gyásszal. A tanító és az érettségi vizsga is számon kérheti rajta az adottakat, de szakácskönyvből süteményrecepteket másolva rá is betelne.

Most szeretettel ollózva össze költőnk imént idézett, a szerénységgel kötött mondatnyi megállapodását: az üresség perspektíva. Tovább játszva: Szentmártoni Jánost az üresség készletre számadásra. Ám innét az üres papírt már képzeljük a költő életfelületévé, vagy alkotói felületté, amin kiterjedhet. Hiszen számára különösképpen egy e kettő: élet, alkotás.

Nála a számadás építkezés, ahogy erről – ismét szerényen a kötet végére hagyott – *Ars Poetica helyett* című versével is szól:

*Sokszor kerestem formáját a szónak,
mi előtt – ha törnek is – meghajolnak.*

*Vizsgáltam felülről, míg testévé lettem,
s mi előtte voltam, lassan elfeledtem.*

*Mi előtte voltam: élmény, anyag, élet,
mint időző felhő, porladt, semmivé lett.*

*Néhanapján földbe bújok, árkot ások,
gyökérbe fonnak apró megalkuvások.*

*Valamit építek mégis, napról napra,
hogy készen legyen majd felavatva-*

*mert felépülök egyszer: ágakból fészkek,
s mi előtte voltam: élmény, anyag, élet,*

*újra forrni kezdhet bennem, üres forma,
s leplet rántva kel fel, ki már haldokolna.*

A szóvá, mint alkotóelemmé, építőanyaggá azonosulás az újjászületés, és a bábeli akaratból otthonteremtő munkává válik önmaga felépítése. Erre a műre nem vágják rá az ajtót, pontosabban az újjászületés állandó, folytonos, lezárhatatlan. Mi veszélyeztetheti, készítve eme evilági apoteózist...? Hogy „...gyökerbe fonnak apró megalkuvások.” csupán az apróbb félelem a jellegzetesen mélyebb, a cselekvéstelenség, a tétlenség mindannyiunkban kisebb-nagyobb sikerrel megfegyvelmezett hajlama, réme mellett.

A verseskötetben Drogo főhadnagy az ingertelen lét áldozatává válik a következő epizódok során: *Drogo főhadnagy ablakot nyit; Mikor Angustináért eljött a hintó; Drogo főhadnagy barátjára, Angustinára emlékezik; Drogo főhadnagy tükörbe néz; Drogo főhadnagy asztalfiókjából.* Az említett versek összhangzata azt a nevezhetetlen „semmit” sutogja, aminek eredménye leginkább megrendíti Szentmártonit. Drogo főhadnagy miközben tükröződni próbál környezetében, a tájban, lassan annak tükrévé válik. Alaktalanná tűnik. A két tükör egymásra dől, megvakul a világ.

Ez a „nem is volt, nincs is, nem is lesz” állapota, olyan „semmi”, amihez képest egy feketelyuk is csak neonfényes sugárút...

Szentmártoni János önépülésének elhallgathatatlan aranyfedezetei - afféle kötetbe fűzött morális értékpapírok - *Az apa álma (1); (2); (3)* és *Az anya álma (1); (2); (3)* című versek.

Amikor a testamentum néha ennyire remegő keze is írhatja, gyűrheti az életalkotás felületét, joggal kereshetnék a pátosz tintapacáit. De a könyv hátoldalára választott *A csúzli* című vers mehökkentően tudósít az alkotó transzcendenssel való viszonyáról:

*Ósködből hullt madárszerkezet.
Babonák letisztult váza.
A V megnyújtott tövű reliefje.
Még mindig érte nyúlunk,
kiemeljük a gőzölgő húsromok közül,
hogy társunkkal megosztva
apró ujmozdulattal kettétörjük
valami szebb jövő reményében.
Vékony-nedves semmi-ágrajz.
Mi mégis csillaghullás misztériumát
látjuk a leves sűrűjéből kibontakozni
--s meglehet: a kétágú villa
halk kattánásában
reményeink törnek majd ketté.*

*Én inkább csúzlinak használnám,
és apró kavicsokat lődöznék vele.*

Micsoda fordulat, hogy az általunk, milliányi vasárnapi ebéd alatt rituális tárgyá hitt csirkemell-csontot, mintha egy gyermek vágya, találékonysága legszívesebben csúzlivá változtatná. Sok minden eszébe juthatna róla, számára ez a „semmi-ágrajz” mégis erre hasonlít leginkább.

A babona eszközét a cselekvés eszközévé kell tenni, és fölvállalni a reménykedés fáradságát?

Szentmártoni se nem tagadná, se a vállára nem venné, inkább megcsinálná, kitalálná a sorsot, hogy használni tudja. Nem kibúvó vagy középút ez, mert csodálatos kérdések felhajtóereje:

Érezhetnénk-e szerencsétlenségeinket az eleve elrendeltség cáfolataként, amely aféle mágikus radírként tabula rasa-t, azaz tiszta lapot ajándékozna?

Építhetjük, készíthetjük-e magunkat vagy még önmagunk alakításához sincs elég önállóságunk..? A papír persze így-úgy, de betelik... Hát a költő most írjon egy szerket, lovat elé, és a számárfülön túlra gördüljön hazáig,...végig a papíron...

(Széphalom Könyvműhely, 2001.)